

CRNA GORA

MINISTARSTVO ODRŽIVOG RAZVOJA
I TURIZMA

Prijedlog mjera za smanjenje negativnog uticaja na životnu sredinu sa Akcionim planom sačinjenim na osnovu Informacije o stanju životne sredine za 2012. godinu

Podgorica, avgust 2013. godine

PRIJEDLOG MJERA

Vazduh

Vlada je na sjednici održanoj 8. II 2013. usvojila Nacionalnu strategiju upravljanja kvalitetom vazduha sa Akcionim planom za period 2013-2016. godine. Usvajanjem ovog dokumenta objedinjeni su ciljevi zaštite i poboljšanja kvaliteta vazduha iz drugih planskih i strateških dokumenata u ovoj oblasti, a koji su vezani za ispunjavanje međunarodnih obaveza Crne Gore, naročito u pogledu sprječavanja prekograničnog prenosa zagađenja, očuvanja ozonskog omotača i prilagođavanja i ublažavanja negativnih efekata klimatskih promjena. Strategija definiše odgovarajuće mjere koje je moguće sprovesti u periodu koji pokriva imajući u vidu prepoznate probleme, dostupna sredstva, kao i postojeći pravni i institucionalni okvir. Mjere predložene Akcionim planom svrstane su u četiri grupe:

1) **Horizontalne mjere** koje se ne bave određenim konkretnim problemom kvaliteta vazduha, već se tiču unaprijeđenja pravnog i institucionalnog okvira, izgradnje kapaciteta za upravljanje kvalitetom vazduha, poboljšanja mehanizama za sprovođenje mjera i integrisanja politike kvaliteta vazduha u druge sektorske politike.

2) **Preventivne mjere** kojima se ukazuje na neophodnost primjene principa održivog razvoja u oblasti prostornog planiranja, razvoja industrije, saobraćaja, poljoprivrede i sl. promocijom čistih tehnologija i zdravijih stilova života, podizanjem javne svijesti i organizovanjem promotivnih aktivnosti s ciljem upoznavanja javnosti s štetnim uticajima upotrebe određenih proizvoda i tehnoloških procesa.

3) **Mjere za smanjenje emisija zagađujućih materija**, koje u skladu sa sadržajem koji propisuje Zakon o zaštiti vazduha („Sl. list CG”, br. 25/10), tiču se različitih problema kvaliteta vazduha i različitih tipova izvora zagađenja. U skladu s tom podjelom razlikuju se sljedeće mjere za smanjenje, odnosno ublažavanje:

- zakisjeljavanja (acidifikacije),
- eutrofikacije,
- formiranje prizemnog ozona,
- izloženosti suspendovanim česticama,
- emisije dugotrajnih zagađujućih organskih materija (POPs-ova),
- emisije/depozicije teških metala,

kao i mjere koje se odnose na određene izvore emisija:

- mjere za smanjenje emisija iz stacionarnih izvora (industrija, energetika),
- mjere za smanjenje emisija iz pokretnih izvora (saobraćaj),

- mjere za smanjenje emisija koje potiču iz poljoprivrednih aktivnosti,
- mjere za smanjenje emisija koje potiču iz upotrebe određenih proizvoda.

4) **Specifične mjere** koje se odnose na:

- zaštitu ozonskog omotača,
- smanjenje emisije gasova s efektom staklene bašte,
- ublažavanje klimatskih promjena,
- prilagođavanje klimatskim promjenama.

Akcioni plan sadrži ukupno 54 mjere s razrađenom dinamikom realizacije i 49 preporuka, čijom bi se realizacijom značajno unaprijedio kvalitet vazduha u Crnoj Gori.

Tokom 2013. godine predviđena je realizacija mjera iz Tabele 1

	opis mjere	rok	nosilac	indikator/sredstvo verifikacije	procjena troškova
1.	Donijeti propis o načinu vođenja inventara emisija zagađujućih materija i inventara GHG gasova	2013	MORT	Objavljivanje u Službenom listu	€0.0
2.	Donijeti propise o kontroli emisija isparljivih organskih jedinjenja koje potiču od skladištenja i pretakanja goriva i upotrebe boja i lakova	2013	MORT	Objavljivanje u Službenom listu	€0.0
3.	Donijeti propis kojim se zabranjuje upotreba PCB u zatvorenim sistemima	2013	MORT	Objavljivanje u Službenom listu	€0.0
4.	Donijeti propis kojim se zabranjuje povećan sadržaj teških metala (žive i kadmijuma) u baterijama i akumulatorima	2013	MORT	Objavljivanje u Službenom listu	€0.0
5.	Donijeti propis kojim se zabranjuje izgradnja stambenih objekata i stanovanje u neposrednoj blizini industrijskih postrojenja	2013	MORT	Objavljivanje u Službenom listu	€0.0
6.	Unaprijediti informacioni sistem tako da su podaci o kvalitetu vazduha dostupni u realnom vremenu kako bi se omogućilo izvještavanje u skladu sa propisanim zahtjevima	2013	AZŽS	Dostupni podaci u realnom vremenu (Web stranica AZŽS)	€1.000

7.	Unaprijediti web stranicu AZŽS kako bi informacije o kvalitetu vazduha bile dostupne javnosti u skladu sa zahtjevima EU i domaćim propisima	2013	AZŽS	Unaprijedena Web stranica AZŽS	€1.000
8.	Upotpuniti program praćenja kvaliteta vazduha (preračun doprinosa lebdećih čestica iz prirodnih izvora)	2013	ZHMS	Utvrđena obaveza ZHMS da dostavlja ove proračune AZŽS	€0.0
9.	Intenzivirati komunikaciju sa predstavnicima postrojenja koja su u obavezi da pribave integrisanu dozvolu u skladu sa Programom usklađivanja privrednih grana sa Zakonom o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja	2013	AZŽS	broj održanih sastanaka, Izvještaj AZŽS	€0.0
10.	Planirati sredstva za garancije u Zakonu o budžetu za 2014, u okviru kreditnih aranžmana koji će postati efektivni u 2014. godini, u zavisnosti od stanja javnih finansija, za projekat toplifikacije opštine Pljevlja	2013	Vlada CG	Potpisan kreditni aranžman sa nekom od MFI (EBRD, KFW i sl.)	(€4.000.000-5.000.000 miliona) (procjena vrijednosti prve faze toplifikacije je €13 miliona)
11.	Puštanje u rad nove elektrolučne peći koja ima ugrađen sistem za otprašivanje gasova u Željezari i konekcija stare peći na novi sistem	2013	Željezara Nikšić	Puštena u rad nova elektrolučna peć koja ima ugrađen sistem za otprašivanje gasova i konekcija stare peći na novi sistem	U postupku izdavanja IPPC dozvole tokom 2013. godine utvrdiće se precizan iznos sredstava

12.	Izvršiti remont filterskog postrojenja u TE "Pljevlja"	2013	EPCG/TE "Pljevlja"	Vrijednosti emisija na izvoru usklađene sa projektovanim vrijednostima filterskog postrojenja	(€1.000.000)
13.	Podizanje svijesti javnosti o štetnom uticaju grijanja domaćinstava gorivom sa visokim stepenom sadržaja zagađujućih materija	2013	MORT, opštine, NVO	Izveštaj o sprovedenoj javnoj kampanji/Izveštaj o sprovođenju plana kvaliteta vazduha	€5.000
14.	Izraditi Izveštaj o realizaciji mjera iz akcionog plana za 2013. godinu i dostaviti ga Vladi na usvajanje	2013	MORT, ostali nadležni organi i institucije	Izveštaj o realizaciji mjera iz akcionog plana za 2013. godinu	€0.0
UKUPNO POTREBNA SREDSTVA IZ BUDŽETA ZA 2013. GODINU					€7.000

Tabela 1. Akcioni plan za 2013. godinu

Na osnovu Zakona o zaštiti vazduha, član 21, u zonama gdje koncentracije zagađujućih materija prelaze bilo koju uspostavljenu graničnu ili ciljnu vrijednost, uzimajući u obzir granice tolerancije ukoliko su propisane, Ministarstvo zaduženo za poslove životne sredine, u saradnji s Agencijom za zaštitu životne sredine i organima lokalne uprave na čijoj se teritoriji zona nalazi, donosi Plan kvaliteta vazduha, da bi se u što kraćem roku dostigle vrijednosti utvrđene Uredbom o utvrđivanju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta vazduha.

Zbog prekoračenja dozvoljenih graničnih vrijednosti koncentracije PM₁₀ čestica u vazduhu, u februaru 2013. godine donesen je Plan kvaliteta vazduha za opštinu Pljevlja u kojem su detaljno analizirani uzroci zagađenja, dat pregled stanja, kao i prijedlog mjera za rješavanje postojećih problema. Za potrebe Plana italijanska konsultantska kuća „TECHNE Consulting” izradila je set predloženih mjera čiji je efekat testiran kroz najsavremnije metode modeliranja kvaliteta vazduha. Projekcije emisija pokazuju da će se bez preduzimanja mjera za sprječavanje zagađenja vazduha emisije suspendovanih čestica PM₁₀ do 2020. povećati za preko 300%, dok bi se primjenom

mjera koje su predložene ovim Planom umjesto projektovanog povećanja do 2020. postiglo smanjenje zagađenja suspendovanim česticama od oko 40% u odnosu na baznu godinu (2010).

Vode

Vodna tijela su osnov upravljanja životnom sredinom u skladu s Okvirnom direktivom o vodama i osnov su za sve aspekte praćenja stanja životne sredine i izvještavanja. Iz tog razloga neophodno je izvršiti delineaciju vodnih tijela u Crnoj Gori.

U narednim godinama potreba za složenijim podacima o kvalitetu voda znatno će se povećati, pa je neophodno dopuniti i unaprijediti Program monitoringa voda koji bi bio u skladu s preporukama i smjericama Okvirne direktive o vodama. Od izuzetnog značaja je i izrada Planova upravljanja rječnim basenima/slivnim područjima, jer se njima određuju elementi upravljanja vodama i postavljaju okviri za razvoj hidroenergetskih objekata.

Obezbeđivanje podataka o kvalitetu voda, kao i hidroloških podataka za vodotoke koji nijesu obuhvaćeni redovnim sistemom monitoringa i dalje ostaje jedna od slabih tačaka u sistemu. Uspostavljanje Vodnog informacionog sistema bi omogućilo efikasno i sveobuhvatno korišćenje svih raspoloživih podataka i informacija o vodnom režimu.

Morski ekosistem

Morski ekosistem u Crnoj Gori, s aspekta životne sredine, još uvijek nije tretiran jedinstvenim zakonom, tako da i dalje postoje problemi u toku monitoringa stanja ovog značajnog ekosistema, kao i u njegovoj neposrednoj zaštiti. Stoga je neophodno da se kroz novi zakon transponuje Okvirna Direktiva Marinske strategije (MSFD) Evropske unije, a koji bi umnogome olakšao raspodjelu nadležnosti, upravljanje i očuvanje morskog ekosistema u dijelu koji se tiče životne sredine. Važna stvar za Crnu Goru je i uspostavljanje vodnih tijela, kako kopnenih, tako i tranzicionih (bočatnih) i obalnih voda, jer je zahtjev Evropske Agencije za životnu sredinu (EEA) slanje izvještaja po principu definisanih vodnih tijela. Takođe, dugogodišnji problem jesu kanalizacioni ispusti na obali, identifikovani i neidentifikovani. Kanal Port Milena, predstavlja najveći problem na crnogorskoj obali, koji bi trebalo da bude saniran u narednom periodu. Naime, u smislu sanacije odvođenja otpadnih voda na teritoriji opštine Ulcinj u toku je projekat izrade Studije izvodljivosti iz oblasti vodosnabdijevanja i odvođenja otpadnih voda. Projekat izrade Studije trenutno se nalazi u drugoj fazi izrade od predviđene tri. U ovoj fazi razmatrana su varijantna rješenja o glavnim i alternativnim lokacijama za izgradnju postrojenja.

Otpadne vode neprečišćene dospijevaju u recipijent (morsku vodu), koju obogaćuju nutrijentima kao i fekalnim bakterijama, što utiče na porast stepena eutrofikacije, i uzrokuje starenje samog sistema. Važna stavka je uključivanje praćenja morskog biodiverziteta u

redovan monitoring stanja životne sredine, što je do sada rađeno djelimično i samo za pojedine grupe organizama, a to nikako nije dovoljno.

Već drugu godinu za redom Agencija za zaštitu životne sredine šalje Evropskoj agenciji za životnu sredinu izvještaje s podacima prikupljenim kroz monitoring morskog ekosistema. EEA preporuka je da se nastavi s monitoringom na istim tačkama, kako bi podaci imali kontinuitet i bili validni za potrebe izrade izvještaja na nivou cijele Evrope, kao i za potrebe izvještaja baziranog na Nacionalnoj listi indikatora. U svrhu toga je i pokrenut projekat ADRICOSM Intermediate koji ima za cilj unaprijeđenje monitoringa morskog ekosistema na teritoriji Crne Gore, koji će u potpunosti odgovoriti zahtjevima EEA, kao i zahtjevima MEDPOL-a. Master Plan za integralno upravljanje obalnim područjem, koji će sadržati i preporuke za monitoring morskog ekosistema trebalo je da bude završen u martu 2013. godine, ali je italijanska strana, koja je nosilac projekta, tražila produženje roka do septembra 2013. godine, kad bi trebalo da bude i prezentovan pomenuti dokument. Očekuje se da bi s realizacijom programa monitoringa, po novim preporukama, trebalo početi već 2014.

Može se reći da dobijeni podaci o ovom segmentu životne sredine nisu alarmantni i da se kreću u prihvatljivim okvirima, ali da je neophodno održati kontinuitet monitoringa, čija realizacija se svake godine dovodi u pitanje zbog procedura koje zahtijeva raspisivanje tendera, kao i izdvajanja budžetskih sredstva za ovu oblast.

Zemljište

Strateška dokumenta iz oblasti kvaliteta zemljišta (Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore, Pravci razvoja Crne Gore ekološke države, Prostorni plan Crne Gore do 2020.) upućuju da je poljoprivreda, zajedno s turizmom i uslugama, na vrhu prioriteta privrednog razvoja Crne Gore.

Na osnovu navedenih strateških dokumenata i rezultata analiza zemljišta u 2012., a u smislu gazdovanja zemljištem na održiv način, kako bi se očuvala njegova sposobnost pružanja ekološke, ekonomske i društvene dobrobiti, a i sačuvala njegova vrijednost za buduće generacije potrebno je:

- spriječiti pogoršanje statusa zemljišnih površina,
- ubrzati redukciju zagađenja opasnim supstancama, kao i spriječiti povećanje koncentracije zagađenja koje je rezultat uticaja aktivnosti čovjeka,
- prekinuti ili postepeno ukinuti ispuštanje, emisije i gubitak prioritarno opasnih supstanci,
- strogo kontrolisati odlaganje otpada, od momenta stvaranja, sakupljanja, transporta do konačnog adekvatnog odlaganja,
- smanjiti zagađenja životne okoline u industrijskim hot-spotovima.

Iz navedenih razloga neophodno je:

- uspostaviti sistem stroge kontrole odlaganja otpada u skladu s postojećim propisima, kao i budućim pravnim aktima;
- s obzirom da je naša zemlja ratifikovala Stokholmsku konvenciju (o dugotrajnim-perzistentnim zagađujućim materijama POP-ovima) potrebno je nastaviti s realizacijom ovog monitoringa, jer se njime detektuju osnovni „emiteri“ pop-sova u životnu sredinu, u cilju njihove redukcije do eliminacije iz ekosistema u predviđenom roku;
- da zakonodavstvo u oblasti klimatskih promjena, kvaliteta voda, poljoprivrede i ruralnog razvoja ponudi konkretan i efikasan zakonski okvir za zajedničke principe i ciljeve usmjerene na zaštitu i održivo iskorišćavanja zemljišnih resursa - uskladiti propise sEU direktivama.
- Pravilnikom regulisati maksimalno dozvoljene koncentracije zagađujućih supstanci u zavisnosti od namjene zemljišta - ovo iz razloga jer postoji samo Pravilnik o MDK zagađujućih supstanci za poljoprivredno zemljište (sa dosta strogo određenim MDK), što nije ispravno za zemljišta koja nijesu poljoprivredna, jer se na taj način ne dobija prava slika o kvalitetu zemljišta u Crnoj Gori.

Otpad

Čak i ako se propisno prikuplja i odlaže, otpad koji se nekontrolisano proizvodi, koji se ne upotrebljava ponovo i ne reciklira, ne doprinosi zaštiti životne sredine, već joj šteti.

Kako bi se postojeći resursi koristili racionalno i na održiv način neophodno je:

- vršiti prevenciju nastanka otpada, odnosno smanjiti količine proizvedenog otpada (ne stvarati otpad nepotrebno);
- podsticati ponovnu upotrebu i reciklažu otpada;
- planirati pravilno odlaganje otpada kao posljednju opciju.

Takav mehanizam upravljanja otpadom ne dozvoljava nekontrolisano jednokratno korišćenje resursa, već podstiče njihovu racionalnu upotrebu i smanjuje negativan uticaj otpada na segmente životne sredine i zdravlje ljudi.

U skladu s gore rečenim, neophodno je:

- istrajati u naporima da se prekine s praksom odlaganja otpada na neuređenim odlagalištima, kao i u vršenju pritiska na lokalne samouprave da ispune svoju zakonsku obavezu po pitanju sanacije istih;
- izgraditi što više reciklažnih dvorišta, kao i ograđenih „boksova“ u kojima bi građanstvo odlagalo kabasti otpad, a sve u cilju da se maksimalno izbjegne praksa odlaganja otpada na lokacijama koje za to nisu predviđene;
- iako u crnoj gori postoje Reciklažni centri i firme koje se bave sakupljanjem, transportom i preradom otpada, kao i one koje se bave preuzimanjem pojedinih vrsta opasnog otpada i izvozom istih, javnost s time nije dovoljno upoznata, pa je potrebno razviti mehanizme koji bi im omogućili da svoju ulogu u društvu realizuju na što uspješniji način;

- dalje ulaganje u oblikovanje javnog mnjenja i pripremu građanstva na ispunjenje zakonskih obaveza crne gore kad je u pitanju, prije svega, selektivno odvajanje otpada.

Biodiverzitet

U kontekstu efikasnije zaštite biodiverziteta i rješavanja identifikovanih problema na istraživanim područjima neophodno je sprovesti sljedeće mjere:

Velika ulcinjska plaža

Imajući u vidu prirodne vrijednosti i antropogeni pritisak koji se vrši u području Velike plaže i njenog zaleđa, kao i poželjnu implementaciju i razvoj ekološkog turizma, predlažu se sljedeće mjere za unaprijeđenje stanja područja:

- Zaustaviti devastaciju prirodnih staništa daljom urbanizacijom. Staništa pješčanih dina se umanjuju neplanskim proširivanjem turističkih kapaciteta (plaže, prilazni putevi, parkinzi).
- Termofilne šume mediteranskog hrasta su u prošlosti desetkovane sječom, te se predlaže stroga zaštita preostalih pojaseva zabranom sječe na ovom području.
- Knete (zaslanjene i slatkovodne lokve i močvare) u zaleđu Velike plaže posebna su prirodna vrijednost i oaze biodiverziteta, zajedno sa suvim livadama polupustinjskog karaktera. Kada je u pitanju održavanje plaža, a naročito njihovog neposrednog zaleđa (dine), treba izbjegavati korišćenje mehanizacije za prosijavanje pijeska, jer se time nepovratno uništava psamofitna vegetacija i staništa vrsta ptica koje gnijezde ili se hrane na tlu.
- Eliminirati divlje deponije i trajno riješiti problem odlaganja otpada. Lokalno stanovništvo odlaže komunalni otpad upravo na staništima koja nijesu zahvaćena urbanizacijom, a tokom turističke sezone zakupci plaža cjelokupni otpad (uključujući staklene flaše, limenke, daske itd.) ostavljaju u neposrednom zaleđu plaža, ponekad popunjavajući depresije u tlu nastale eksploatacijom pijeska. Ovakve deponije pronađene su duž cijelog zaleđa (kao i na Adi Bojani). Ovaj problem treba rješavati na nivou opštinske komunalne službe, postavljanjem većeg broja kontejnera, ne samo duž glavne saobraćajnice Ulcinj-Ada Bojana, već i duž pristupnih puteva u zaleđu plaže. Zatim, redovno pražnjenje kontejnera i primjena sankcija za odlaganje smeća na nepropisnim lokacijama. Radom nove deponije na Možuri, uz primjenu gore navedenih mjera, problem otpada može biti znatno umanjen.
- Regulirati i u najvećoj mjeri smanjiti lovni pritisak kroz evidentiranje registrovanih lovaca i sankcionisanje krivolova i prodaje u skladu s mjerama navedenim u relevantnim konvencijama (CITES, AEWA, Direktiva o pticama, Bonska konvencija o migratornim vrstama), kao i domaćem zakonodavstvu. Ovaj problem treba rješavati postepeno, kroz edukaciju lokalnog stanovništva o vrijednostima

biodiverziteta kao potencijalima ekološkog turizma, kao i jasnim upozorenjima na zakonske posljedice krivolova u vidu materijalnih i zatvorskih kazni, po ugledu na praksu zemalja EU.

- Strogo sankcionisati ribolov nedozvoljenim sredstvima, jer morske kornjače često stradaju zbog upotrebe nedozvoljenih ribolovnih sredstava.
- Spriječiti nelegalno sakupljanje jedinki u komercijalne i kolekcionarske svrhe.
- Na području Velike plaže postoji veliki broj neuređenih staza koje koristi lokalno stanovništvo. Jedan broj ovih staza treba klasifikovati i urediti kao turističke staze za šetnju, „birdwatching“ ili rekreativnu vožnju biciklima. Ovo praktično podrazumijeva valorizaciju postojećeg stanja uz vrlo malo dodatnih intervencija na staništima (košenje staze, označavanje, održavanje). Staze koje dovode do prekomjerne fragmentacije staništa i nalaze se u neposrednoj blizini gnjezdilišta treba eliminisati. Ulaganja u infrastrukturu za ekološki turizam svode se na minimalne troškove izgradnje posmatračkih putanja i loža.
- Regulisati i kontrolisati kretanje turista u području. U sadašnjem stanju, upravljanje područjem s aspekta zaštite prirode u je potpunosti neregulirano. Ovo se, prije svega, odnosi na slobodan pristup turistima na čitavom prostoru i u bilo koje doba. Osnovni predušlov za ostvarivanje kontrole kretanja je precizna zoniranje područja na osnovu evaluacije staništa za pojedine grupe životinja, kao i zabrana posjeta u osjetljivim periodima (npr. gniježđenje i migracije ptica).
- Od desnog ušća Bojane, u dužini od oko 3 km ka zapadu, je najočuvaniji dio autohtone vegetacije.

Mala ulcinjska plaža

S obzirom na stepen degradacije Male plaže i nemogućnost restauracije predlaže se skidanje statusa zaštite. Zbog prisustva vrsta slijepih miševa, koje su zaštićene na nacionalnom nivou, koje su i na spisku Direktive o staništima i Bernske konvencije, predlaže se da se razmotri zaštita Sumporna i Jošove pećine.

Ostrvo Sveti Nikola

- Kontrolisati dalju buduću urbanizaciju ostrva tako da se što manje izmjene autohtoni predjeli na većem dijelu ostrva.
- Postojeće i nove pješačke staze redovno održavati. Na taj način se obezbjeđuje kontrola kretanja turista i smanjuje uznemiravanje životinja.
- Posvetiti pažnju zaštiti od požara.

Krnovo

Krnovo je područje s antropogenim uticajem relativno malog intenziteta. Eventualna unaprijeđenja u korišćenju prostora tiču se smanjenja pritiska na ptice koje gnijezde na tlu, putem optimalne sinhronizacije vremena košenja, edukacijom lokalnog stanovništva, i perioda inkubacije (ležanje na jajima kod ptica) na parcelama koje nijesu košene svake godine.

Druga mjera unaprijeđenja je uspostavljanje lovne šeme i konsultacija s odgovornim lovačkim društvom u cilju zajedničkih interesa kontrole i očuvanja ptičjeg fonda.

Skadarsko jezero

- Prvenstveno treba umanjiti proces dalje eutrofikacije, kroz smanjenje zagađenja, ne samo vodene sredine, već okolnog područja u cijelom slivu Skadarskog jezera. Početi od sprječavanja odlaganja čvrstog otpada uz samo jezero.
- Neophodno je sprovesti koncept zoniranja, odnosno uvesti sistem kontrolisanog kretanja ljudi, koji je u skladu sa elementarnim potrebama ptičjih populacija, tj. ne ugrožava njihovo preživljavanje. Ovakav koncept treba izgraditi i primijeniti uz učešće državnih institucija i lokalnog stanovništva kao dugoročni cilj, jer je optimalno zoniranje preduslov za budući razvoj Skadarskog jezera baziran na principima ekološke održivosti.
- Treba ojačati i unaprijediti sistem monitoringa kroz odabir i redovno praćenje indikatorskih parametara. Kada su u pitanju ptice, ovaj sistem već funkcioniše kroz redovan monitoring gnijezdećih i zimujućih populacija u okviru nekoliko evropskih šema.
- Poštovati pravila izgradnje objekata u nacionalnim parkovima.
- Dalji razvoj turističke ponude urediti na održivim osnovama.
- Izraditi plan gazdovanja, upravljanja, lova i zaštite ribljeg fonda kroz izradu Ribarske osnove.
- Redovnom i striktnom primjenom kaznenih zakonskih odredbi, demotivisati nelegalno sakupljanje jedinki zaštićenih i/ili rijetkih vrsta (biljnih i životinjskih) u komercijalne i kolekcionarske svrhe.

Ljubišnja

- Uspostavljanje održivog modela eksploatacije šumskog bogatstva kroz striktno pridržavanje koncesionih ugovora i intenzivniju kontrolu sječe šuma. Buduće koncesije dozvoliti samo pod uslovima održivog korišćenja šumskog fonda, tako da se može uspješno oporaviti i obnoviti od sječe.
- Zabrana i sprječavanje totalne sječe, pogotovo u očuvanim kompleksa četinarskih šuma. Gledano u cjelini, ekonomska isplativost razloga za totalnu sječju ne može nadomjestiti štetu (kako ekonomsku, tako i generisanu štetu) koja nastaje uništavanjem tako prirodno bogatih staništa.
- Modernizacija industrije kroz uvođenje novih tehnologija koje u manjoj mjeri, u odnosu na postojeće, dovode do aerozagađenja i zagađenja podzemnih voda.
- Sprječavanje nekontrolisanog lova i intenzivnija kontrola. Uspostaviti sistem lovstva kroz saradnju i podršku lokalnih društava i organizacija.
- Uspostavljanje održivog upravljanja ribljim fondom.
- Uspostaviti efikasniji sistem prevencije i zaštite od šumskih požara. Gotovo svake godine zbog šumskih požara (utvrđenog i neutvrđenog porijekla) biva uništen dio šumskog kompleksa.

U kontekstu efikasnije zaštite biodiverziteta i rješavanja identifikovanih problema na polju zaštite prirode generalno posmatrano bilo bi neophodno:

- Nastaviti detaljna istraživanja flore i faune Crne Gore, u skladu s metodologijom i praksom koja se primjenjuje u EU, kao i u potpunosti realizovati izradu vegetacijskih karata staništa. U sklopu realizacije ove aktivnosti bilo bi neophodno realizovati i formiranje jedinstvene baze postojećih podataka o biodiverzitetu Crne Gore koja bi objedinila sve postojeće literarne podatke, kao i one koji su prikupljeni terenskim istraživanjima u okviru realizacije relevantnih projekata, poput Inventure šuma Crne Gore. Realizacija ove aktivnosti je ujedno i neophodan preduslov za uspostavljanje mreže NATURA 2000 koja predstavlja jedan od najvažnijih zadataka i uslova koji treba da budu ispunjeni pri pristupanju u EU. Iako su određene aktivnosti na polju formiranja i sprovođenja navedenih aktivnosti otpočele neophodno ih je intenzivirati, a za šta je potrebno izdvajanje dodatnih finansijskih sredstava.
- Neophodno je povećanje izdvajanja sredstava za potrebe realizacije Programa monitoringa stanja biodiverziteta u Crnoj Gori u predstojećem periodu. Ovo iz razloga da bi se obezbijedio kontinuitet istraživanja i realizacijom programa pratilo stanje indikatorskih vrsta i staništa, što kao obaveza proističe iz brojnih međunarodnih zahtjeva (Konvencija), kao i da bi se istražila manje istraživana područja za koja postoji pretpostavka da su značajna s aspekta biodiverziteta.
- Unaprijediti zakonski okvir za zaštitu biodiverziteta. S tim u vezi neophodno je uskladiti kategorizaciju zaštićenih područja na nacionalnom nivou s IUCN kategorizacijom. Takođe, neophodno je i uvrstiti i definisati EMERALD mrežu zaštićenih područja kao ekološku mrežu zaštićenih područja uključujući i sva IBA (važna područja za ptice) i IPA (važna područja za biljke) na nacionalnom nivou imajuću u vidu da EMERALD, IBA i IPA područja predstavljaju u najvećem broju slučajeva buduća NATURA 2000 područja.
- Omogućiti kontinuirano unaprijeđenje i jačanje kapaciteta za implementaciju propisa, prethodno usklađenih s evropskim zakonodavnim okvirom, kao i kapaciteta za efikasno upravljanje zaštićenim područjima na svim nivoima ali s posebnim akcentom na nivo lokalnih samouprava. S tim u vezi posebno treba ojačati kapacitete inspeksijskih službi i čuvarskih službi, kako u pogledu tehničke opremljenosti tako i u pogledu kadrovskih kapaciteta.
- Unaprijeđenje sistema upravljanja zaštićenim područjima, kroz određivanje upravljača za sva zaštićena područja po svim kategorijama zaštite i kroz izradu planova upravljanja za sva zaštićena područja.
- Povećati nacionalno zaštićena područja prirode na 10% teritorije (kako je predviđeno i Prostornim planom) i zaštititi najmanje 10% obalnog područja, što prethodno podrazumijeva identifikaciju morskih staništa značajnih za zaštitu biološkog diverziteta.
- Inkorporiranje mjera i uslova za zaštitu biodiverziteta i zaštitu prirode u strategije, zakone, podzakonska akta, programe i planove, u svim ekonomskim granama koje su orijentisane na eksploataciju prirodnih (bioloških) resursa, a posebno u šumarstvu, lovstvu, morskom i slatkovodnom ribarstvu. Takođe, neophodno je uskladiti i integrisati programe zaštite biodiverziteta s ekonomskim razvojem, posebno u sektorima: turizma, prostornog planiranja i izgradnje krupne infrastrukture, a u vezi s tim i s funkcionisanjem sistema Procjene uticaja na životnu sredinu (EIA) i Strateške procjene uticaja (SEA).
- Propisati obavezu vrijednovanja prostora s aspekta zaštite biodiverziteta i zaštite prirode u okviru programskih zadataka za izradu prostorno - planske dokumentacije, kao i sprovođenje te obaveze kroz prostorne i regulacione (urbanističke) planove.

- Utvrdjivanje metodologije za procjenu brojnosti populacija divljači, kao i utvrđivanje brojnosti divljači za sva lovišta pojedinačno, angažovanjem stručnih organizacija i pojedinaca iz odgovarajućih stručnih oblasti (ornitolog, mamolog i dr).
- Izgraditi neophodnu infrastrukturu za adekvatnu zaštitu biodiverziteta koja se prije svega odnosi na izgradnju:
  - Zoo vrta i azila po standardima i uslovima koji će na adekvatan način riješiti problem nelegalnih i neuslovnih privatnih zoo vrtova, kao i zbrinjavanja oduzetih životinja.
  - Formiranje banke gena biljnih i životinjskih vrsta koje su rijetke, zaštićene i kojima prijete izumiranje.
- Sprovesti mjere zaštite ugroženih ekosistema, prvenstveno vodenih i šumskih, i određenih staništa i vrsta koje su vezane za ta staništa i ekosisteme, kao i identifikovati divlje biljne i životinjske vrste za koje je potrebno prioritarno izraditi akcijske planove/programe zaštite. S tim u vezi neophodno je obezbijediti sredstva za aktivnosti na izradi Crvenih lista i knjiga.
- Preduzeti mjere u cilju podizanja svijesti službenika carinskih službi na svim graničnim prelazima o odredbama CITES konvencije, kao i o biljnim i životinjskim vrstama koje su obuhvaćene ovom Konvencijom kako bi se spriječilo krijumčarenje zaštićenih vrsta.
- Obezbijediti sredstva za izradu detaljne studije potencijala i mogućnosti valorizacije prirodnih dobara u Crnoj Gori na održiv način.
- Pokrenuti kampanje čiji će cilj biti podizanja svijesti javnosti o značaju očuvanja i održivog korišćenja prirodnih resursa i vrijednosti biodiverziteta kao resursne osnove ekonomskog razvoja društva. Ovo naročito sa stanovišta nepostojanja dovoljno izražene svijesti pojedinih sektora u pogledu ugrađivanja ovih principa, i na njima zasnovanih kriterijuma, u sektorske planove i programe. Takođe, postoji potreba unaprjeđenja platforme za dijalog sa svim relevantnim subjektima (upravljajući, vlasnici površina u zaštićenim područjima, lokalno stanovništvo, civilni sektor i relevantne međunarodne organizacije) u cilju stvaranja efikasnog sistema zaštite prirode i zaštićenih prirodnih područja.

Buka

Imajući u vidu plan mjerenja realizovanih u 2012. u sklopu Programa monitoringa, podaci dobijeni kontinuiranim mjerenjima, pouzdani su i daju pravu sliku stanja. Kako je saobraćajna buka jedan od najvećih izvora buke u životnoj sredini u Crnoj Gori, proizilazi potreba za kontrolom nivoa buke i planiranja mjera za zaštitu populacije od njenog štetnog dejstva.

- Prijedlog kratkoročnih mjera zaštite:

Ograničenje brzine kretanja vozila. Ograničenje brzine kretanja vozila znatno doprinosi smanjenju ukupnog nivoa buke. Međutim, prilikom ograničavanja brzine kretanja vozila, treba imati u vidu da smanjenje brzine ispod 50 km/h ne utiče znatno na smanjenje nivoa buke, a može dovesti do zakrčenja saobraćaja.

Zabrana saobraćaja za pojedine kategorije vozila i njihovo usmjeravanje na pravce manje osjetljive na buku. Kretanje kamiona i autobusa pravi veliku buku. Zabrana saobraćaja u nekom vremenskom periodu ili trajna zabrana saobraćaja za te kategorije vozila na pojedinim gradskim saobraćajnicama.

Bolje regulisanje saobraćaja na raskrsnicama. Postavljanje kružnih tokova je jedan od načina za brži protok vozila na raskrsnicama. Na raskrsnicama gdje je to moguće, postaviti vremenske semafore i obezbijediti poštovanje gašenja motora za vrijeme čekanja na semaforu. Na svim raskrsnicama gdje je to moguće uvesti „zeleni talas“.

- Prijedlog dugoročnih mjera zaštite od buke:
- Pravilno planiranje namjere prostora, uključivanje mjera zaštite od buke u fazi projektovanja građevinskih objekata, ugradnja akustične izolacije u stambenim objektima u užem i širem području gradova, postavljanje objekata tipa magacina, garaža i slično, između izvora i primaoca buke, izgradnja vertikalnih zaštitnih zidova duž saobraćajnica, horitkulturnim uređenjem pojasa duž saobraćajnica. Estetski, ekološki i ekonomski najpovoljnije rješenje za zaštitu od buke predstavlja ozelenjavanje pojasa duž saobraćajnica.
- Realizovanje akustičkog zoniranja prostora u svim opštinama, u što kraćem vremenskom periodu.
- Kontrola nivoa buke koju emituju vozila i modernizacijom javnog gradskog prevoza.
- Donošenje zakonske regulative koja će regulisati nivo buke iz sistema izduvnih gasova motora sa unutrašnjim sagorijevanjem.

Radioaktivnost u životnoj sredini

---

1. Broj stanica koje vrše on-line monitoring jačine apsorbovane doze γ zračenja u vazduhu nije dovoljan i ne pokriva kompletnu teritoriju Crne Gore. Za sada postoji jedna mjerna stanica u Podgorici. Jedna sonda nije dovoljna ni u kvantitativnom ni u kvalitativnom smislu i neophodno je postaviti mrežu od ukupno barem 5 mjernih stanica koje bi pravilnim međusobnim rasporedom „pokrile“ cijelu teritoriju Crne Gore. Takođe, svi mjereni podaci s ovih stanica koji bi predstavljali i dio sistema za ranu najavu nuklearnog akcidenta, trebalo bi da budu dostupni Agenciji za zaštitu životne sredine 24 časa neprekidno.
2. Na teritoriji Crne Gore postoji jedna pumpa koja vrši uzorkovanje vazduha i nabavka rezervne se smatra neophodnom, kao i nabavka i instaliranje više njih, na čitavoj teritoriji Crne Gore.
3. S obzirom da postoji samo jedan kolektor koji uzorkuje padavine, instalacija više njih (pogotovo u regionima s obilnim padavinama) smatra se neophodnom.

4. Predlaže se da se urade ponovna mjerenja radona u toku 2013. god. u :
  - O.Š. „18. Novembar“ na Bioču (gdje je izmjerena srednja vrijednost koncentracije aktivnosti radona u 2012. bila 613 Bqm^{-3}),
  - O.Š. „Savo Kažić“ na Barutani (gdje je izmjerena srednja vrijednost koncentracije aktivnosti radona u 2012. bila 1177 Bqm^{-3}),
  - O.Š. „ Mahmut Lekić“ u Tuzima-Milješ (gdje je izmjerena srednja vrijednost koncentracije aktivnosti radona u 2012. bila 483 Bqm^{-3}).
  - Predlaže se da se stanarima individualnih zgrada u kojima je uočeno prekoračenje nivoa za stare stambene objekte (u jednoj od njih srednja godišnja koncentracija aktivnosti radona je bila čak 1525 Bqm^{-3}) daju instrukcije kako mogu da utiču na smanjenje koncentracije gasa radona u njihovim prostorijama (učestalija ventilacija, izolacija patosa, kraći boravak i sl.).
5. Treba povećati broj i vrstu uzoraka građevinskog materijala (npr. analizirati opeku) na kojem se vrše mjerenja koncentracije radionuklida.
6. Posebno je važno istaći potrebu zvanične statistike podataka o potrošnji hrane po pojedincu u Crnoj Gori, što bi smanjilo sistematsku grešku ukupne efektivne doze zračenja po stanovniku unijetu ingestijom. Osim toga, povećanje broja uzoraka hrane nad kojima se vrši analiza bi uticalo na povećanje reprezentativnosti monitoringa.
7. Povećanje broja i vrste uzoraka stočne hrane na kojima se vrši analiza uticalo bi na povećanje reprezentativnosti monitoringa.
8. Shodno Odluci o sistematskom ispitivanju sadržaja radionuklida u životnoj sredini („Sl. list SRJ“, br. 45/97) treba vršiti specifična mjerenja ^{90}Sr u vazduhu, čvrstim i tečnim padavinama, rijekama, jezerima i moru, zemljištu, hrani i vodi za piće (^{90}Sr se ne može mjeriti gamaspektrometrijski, jer je to beta emiter, fisioni produkt koji nastaje u procesu proizvodnje i testiranja nuklearnog oružja i u reaktorima i treba ga mjeriti beta brojačima, kao što je i praksa i u zemljama u okruženju (Srbija, Hrvatska)). U Crnoj Gori se ^{90}Sr ne mjeri, već procjenjuje na osnovu sadržaja ^{137}Cs .¹

---

¹ Primjenjuje se i princip koji je definisan u radu objavljenom na Konferenciji američkog nuklearnog udruženja: “Nuclear Methods for Food Analysis at the U.S. Food and Drug Administration“, autoea D.L.Anderson, W.C.Cunningam, E.J.Barrata, P.Mackil, koji je prihvatio D.O.O. „ Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ smatrajući ga pouzdanim i provjerenim.

AKCIONI PLAN

SEGMENT ŽIVOTNE SREDINE	PREDLOŽENA MJERA	NOSIOCI AKTIVNOSTI	ROK REALIZACIJE
VAZDUH	1. Modernizacija pogona Elektrolize u KAP-u i povezivanje ćelija sa sistemom za kaptažu zagađujućih gasova (<u>obaveza iz Akcionog plana uz Informaciju o stanju životne sredine za 2011. godinu</u>)	Kombinat Aluminijuma Podgorica, Uprava za inspekcijske poslove (UIP)	01. I 2015. god.
	2. Sanacija deponije pepela i šljake (<u>obaveza iz Akcionog plana uz Informaciju o stanju životne sredine za 2011. godinu</u>)	Termoelektrana Pljevlja, UIP	01. I 2015. god.
	3. Puštanje u rad nove elektrolučne peći koja ima ugrađen sistem za otprašivanje gasova u Željezari Nikšić i konekcija stare peći na novi sistem	Željezara Nikšić, UIP	2013-2014. god.
	4. U slučaju da tokom 2013. u nekoj od zona kvaliteta vazduha gdje koncentracije zagađujućih materija prelaze bilo koju uspostavljenu graničnu ili ciljnu vrijednost, uzimajući u obzir granice tolerancije, donijeti Plan kvaliteta vazduha, da bi se u što kraćem roku dostigle vrijednosti utvrđene Uredbom o utvrđivanju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta vazduha.	Ministarstvo održivog razvoja i turizma (MORT), Agencija za zaštitu životne sredine (AZŽS), lokalna uprava na čijoj se teritoriji zona nalazi	februar 2014. god.
	5. Donijeti propis o načinu vođenja inventara emisija zagađujućih materija i inventara GHG gasova	MORT	decembar 2013. god.
	6. Donijeti propise o kontroli emisija isparljivih organskih jedinjenja koje potiču od skladištenja i pretakanja goriva i upotrebe boja i lakova	MORT	decembar 2013. god.
	7. Donijeti propis kojim se zabranjuje upotreba PCB u zatvorenim sistemima	MORT	decembar 2013. god.
	8. Donijeti propis kojim se zabranjuje povećan sadržaj teških metala (žive i kadmijuma) u baterijama i akumulatorima	MORT	decembar 2013. god.

	9. Unaprijediti informacijski sistem tako da su podaci o kvaliteti vazduha dostupni u realnom vremenu kako bi se omogućilo izvještavanje u skladu sa propisanim zahtjevima	AZŽS	decembar 2013. god.
	10. Unaprijediti web stranicu AZŽS kako bi informacije o kvaliteti vazduha bile dostupne javnosti u skladu sa zahtjevima EU i domaćim propisima	AZŽS	decembar 2013. god.
	11. U potpunosti program praćenja kvaliteta vazduha (preračun doprinosa lebdećih čestica iz prirodnih izvora)	Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju (ZHMS)	decembar 2013. god.
	12. Intenzivirati komunikaciju s predstavnicima postrojenja koja su u obavezi da pribave integrisanu dozvolu u skladu sa Programom usklađivanja privrednih grana sa Zakonom o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja	AZŽS	decembar 2013. god.
	13. Razmotriti mogućnost da se, u zavisnosti od stanja u javnim finansijama, planiraju sredstva za garancije u Zakonu o budžetu za 2014, u okviru kreditnih aranžmana koji će postati efektivni u 2014. godini, za projekat toplifikacije opštine Pljevlja	MORT, opština Pljevlja, Ministarstvo finansija	decembar 2013. god.
	14. Izvršiti remont filterskog postrojenja u TE "Pljevlja"	EPCG, TE „Pljevlja“	decembar 2013. god.
	15. Podizanje svijesti javnosti o štetnom uticaju grijanja domaćinstava gorivom s visokim stepenom sadržaja zagađujućih materija	MORT, opštine, NVO-i	decembar 2013. god.
	16. Izraditi Izvještaj o realizaciji mjera iz Akcionog plana uz Nacionalnu strategiju upravljanja kvalitetom vazduha za 2013. godinu i dostaviti ga Vladi na usvajanje	MORT, ostali nadležni organi i institucije	decembar 2013. god.
	1. Izraditi strategije zaštite voda, zaštite od voda i korišćenja voda	Uprava za vode, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja (MPRR) i MORT	2014. god.

VODE	2. Spriječiti nekontrolisanu eksploataciju materijala iz rječnog korita	Uprava za vode, UIP	kontinuirano
	3. Unaprijediti program monitoringa voda koji bi bio u skladu sa preporukama i smjernicama Okvirne direktive o vodama.	Uprava za vode, MPRR, AZŽS i ZHMS	kontinuirano
	4. Uvesti određeni broj automatskih stanica za kontinuirano praćenje stanja kvaliteta voda	Uprava za vode, MPRR, AZŽS i ZHMS	kontinuirano
	5. Nastaviti s implementacijom Master plana odvođenja otpadnih voda Crnogorskog primorja i Prijestonice Cetinje i Strateškog master plana za kanalizaciju i otpadne vode u centralnom i sjevernom regionu Crne Gore, posebno u dijelu izgradnje PPOV i sanacije postojeće kanalizacione infrastrukture	lokalne samouprave, MORT, DOO "Vodacom", DOO "Procon", lokalne samouprave	kontinuirano
	6. Uspostaviti zakonom propisane zone sanitarne zaštite	lokalne samouprave	kontinuirano
	7. Implementirati HACCP u svim vodovodima	opštinska vodovodna i kanalizaciona preduzeća	kontinuirano
	8. Izvršiti delineaciju vodnih tijela u Crnoj Gori	MPRR, Uprava za vode	kontinuirano
	9. Izraditi Planove upravljanja rječnim basenima/slivnim područjima	MPRR, Uprava za vode	2016. god.
	10. Uspostavljanje Vodnog informacionog sistema	MPRR, Uprava za vode	2016. god.
	MORSKI EKOSISTEM	1. Izraditi zakon koji će transponovati odredbe Okvirne Direktive o Morskoj strategiji	MORT
2. Definisane vodnih tijela, kopnenih, tranzicionih (bočatnih) i obalnih voda		MPRR	kontinuirano
3. Sanirati kanal Port Milena		Lokalna samouprava	kontinuirano
4. Nastaviti s praćenjem morskog biodiverziteta i istim obuhvatiti sve grupe organizama		AZŽS, MORT, Institut za biologiju mora	kontinuirano
ZEMLJIŠTE	1. Nastaviti s projektom remedijacije zagađenja zemljišta na lokaciji dječijeg igrališta u Tivtu	Opština Tivat	2013. god

	2. Uspostaviti sistem stroge kontrole odlaganja otpada u skladu s postojećom regulativom, kao i budućim zakonskim aktima	lokalne samouprave, MORT	kontinuirano
	3. S obzirom da je Crna Gora ratifikovala Stokholmsku konvenciju (o dugotrajnim-perzistentnim zagađujućim materijama POP-s) treba nastaviti sa realizacijom ovog monitoringa, jer se njime detektuju osnovni „emiteri“ POP-sa u životnu sredinu, u cilju njihove redukcije do eliminacije iz ekosistema u predviđenom roku.	AZŽS	kontinuirano
	4. Izvršiti izmjene i dopune Pravilnika o maksimalno dozvoljenim koncentracijama zagađujućih supstanci u zavisnosti od namjene zemljišta, jer postojeći tretira samo poljoprivredna zemljišta (s dosta strogo određenim MDK), kako bi se dobila prava slika o kvalitetu zemljišta u Crnoj Gori	MPRR	2014. god.
UPRAVLJANJE OTPADOM	1. Na osnovu Zakona o upravljanju otpadom donijeti podzakonska akta	MORT, Ministarstvo zdravlja, MPRR, lokalne samouprave.	2013. godina
	2. U cilju uklanjanja i sanacije neuređenih odlagališta potrebno je pored obezbjeđivanja finansijskih sredstava, pripremiti i odgovarajuću dokumentaciju, planove za odlagališta čija je procijenjena zapremina od 100 do 1000m ³ , a za odlagališta čija je zapremina veća od 1000m ³ neophodno je uraditi projekte sanacije	lokalne samouprave	kontinuirano
	3. U skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom, u cilju organizovanja selektivnog sakupljanja otpada, lokalne samouprave treba da pripreme planove selektivnog sakupljanja otpada u okviru urbanih cjelina	lokalne samouprave	Do 2015. godine
	4. Smanjiti broj nelegalnih deponija i izgraditi sanitarne deponije	MRT, lokalne samouprave	2012 – 2020. god.

	5. Postupno riješiti problem konačnog tretmana industrijskog opasnog otpada.	MORT, AZŽS, Ministarstvo finansija, Ministarstvo ekonomije (Projekat Vlade Crne Gore u saradnji sa Svjetskom bankom „Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje“	Kontinuirano Svjetska banka će u septembru 2013. odlučiti o odobrenju kredita Crnoj Gori za realizaciju projekta
	6. Potrebno je da lokalne samouprave, koje to do sada nijesu uradile, pripreme lokalne planove upravljanja otpadom kojim bi planirane aktivnosti uskladile sa Državnim planom i definisale izvore finansiranja i dinamiku realizacije.	lokalne samouprave	2012. – 2014.
	7. Ubrzati aktivnosti na izgradnji regionalnih centara za obradu otpada	MORT, DOO "Procon", lokalne samouprave	2012. – 2014.
	8. Organizovati javne kampanje u cilju oblikovanja javnog mnjenja i pripreme građanstva na ispunjenje zakonskih obaveza Crne Gore kad je u pitanju selektivno odvajanje otpada	MORT, lokalne samouprave	kontinuirano
BIODIVERZITET	1. Uspostavljanje kanalizacione mreže na području Ade Bojane (<u>obaveza iz Akcionog plana uz Informaciju o stanju životne sredine za 2011.godinu</u>)	Opština Ulcinj	2013–2014. god
	2. Sprovesti reviziju statusa zaštite Ratca sa Žutokrlicom (<u>obaveza iz Akcionog plana uz Informaciju o stanju životne sredine za 2011.godinu</u>)	AZŽS, JP Morsko dobro	2013–2014. god
	3. Zaštititi od dalje sječe i antropogenog uticaja još uvijek očuvana područja pod makijom na Jazu (<u>obaveza iz Akcionog plana uz Informaciju o stanju životne sredine za 2011.godinu</u>)	MPPRR, AZŽS (ZZP), Opština Budva, MORT	kontinuirano
	4. Onemogućiti dalje krčenje kestenove šume u Kotorsko risanskom zalivu (<u>obaveza iz Akcionog plana uz Informaciju o stanju životne sredine za 2011.godinu</u>)	MPPRR, AZŽS (ZZP), Opština Kotor, MRT	kontinuirano

	5. Odrediti upravljača područja Tivatskih solila i izraditi plan upravljanja koji će omogućiti identifikaciju mjera adekvatne zaštite ovog područja (<u>obaveza iz Akcionog plana uz Informaciju o stanju životne sredine za 2011.godinu</u>)	AZŽS, Opština Tivat, MORT, UIP	2013-2014. god
	6. Sprovoditi intenzivniju kontrolu ribarskih aktivnosti na Skadarskom jezeru i intenzivniju kontrolu restorana i pijaca, u vrijeme lovnih zabrana kako bi se putem tržišta uticalo na smanjenje krivolovnih aktivnosti. (<u>obaveza iz Akcionog plana uz Informaciju o stanju životne sredine za 2011.godinu</u>)	UIP, MPRR	kontinuirano
	7. Uraditi sanaciju deponija na rijeci Cijevni i time unaprijediti estetsku vrijednost predjela (<u>obaveza iz Akcionog plana uz Informaciju o stanju životne sredine za 2011.godinu</u>)	Glavni grad, MRT	kontinuirano
	8. Organizovati sistem zaštite od požara na rijeci Cijevni (<u>obaveza iz Akcionog plana uz Informaciju o stanju životne sredine za 2011.godinu</u>)	MUP	kontinuirano
	9. Izvršiti plan valorizacije područja Durmitora u cilju razvoja turizma za obrazovne, kulturne i rekreativne svrhe na nivou koji omogućava zaštitu prirodnih uslova (<u>obaveza iz Akcionog plana uz Informaciju o stanju životne sredine za 2011.godinu</u>)	Opština Žabljak, JPNP, NP "Durmitor", MRT, Lokalna turistička organizacija	kontinuirano
	10. Intenzivnije sprovoditi akcije i inspeksijske kontrole usmjerene ka krivolovcima na području Durmitora (<u>obaveza iz Akcionog plana uz Informaciju o stanju životne sredine za 2011.godinu</u>)	UIP, MPRR, NP "Durmitor"	kontinuirano
	11. Izraditi plan valorizacije rijeke Čehotina koja ima izuzetan potencijal za sportski ribolov (<u>obaveza iz Akcionog plana uz Informaciju o stanju životne sredine za 2011.godinu</u>)	Opština Pljevlja, MPRR	2013-2014
	12. Finalizovati studiju zaštite Komovi i uspostaviti funkcionalnu upravljačku strukturu (<u>obaveza iz Akcionog plana uz Informaciju o stanju životne sredine za 2011.godinu</u>)	MPRR, MRT, Glavni grad, Opština Kolašin, Opština Andrijevica	2013. god.

13. Spriječiti dalju eksploataciju šljunka iz rijeke Grnčar (obaveza iz Akcionog plana uz Informaciju o stanju životne sredine za 2011.godinu)	UIP	kontinuirano
14. Formirati jedinstvenu bazu podataka o biodiverzitetu Crne Gore	AZŽS, stručne i naučne institucije, MORT, MPRR	2014-2015
15. Proglasiti EMERALD mrežu kao ekološku mrežu na nacionalnom nivou	MORT, JPNP Crne Gore, Lokalne samouprave	2014. god.
16. Povećati nacionalno zaštićena prirodna dobra sa 9,047% na 10% teritorije.	MORT, lokalne samouprave	2014. god.
17. Proglasiti prvo zaštićeno područje u moru, te nakon toga zaštititi najmanje 10% obalnog područja	MORT, lokalne samouprave	2014. god.
18. Utvrđivati metodologije za procjenu brojnosti populacija divljači angažovanjem stručnih organizacija i pojedinaca iz odgovarajućih stručnih oblasti (ornitolog, mamolog i dr).	MORT, MPRR, AZŽS, Lovački savez Crne Gore	kontinuirano
19. Formirati banke gena biljnih i životinjskih vrsta koje su rijetke, zaštićene i kojima prijeti izumiranje.	MPRR, Biotehnički institut	kontinuirano
20. Obezbijediti sredstva za izradu Crvenih lista i knjiga	MORT, AZŽS, Ministarstvo finansija	2013-2018. god.
21. Izgraditi neophodnu infrastrukturu za adekvatnu zaštitu biodiverziteta koja se odnosi na izgradnju zoo vrta i azila po standardima i uslovima koji će na adekvatan način riješiti problem nelegalnih i neuslovnih privatnih zoo vrtova, kao i zbrinjavanja oduzetih životinja	AZZS, MPRR	kontinuirano
22. Zaustaviti devastaciju prirodnih staništa i vrsta u području Velike plaže i njenog zaleđa	Opština Ulcinj, UIP	kontinuirano
23. Eliminirati divlje deponije i trajno riješiti problem odlaganja otpada u području Velike plaže i njenog zaleđa. Lokalna samouprava, kontinuirano	Opština Ulcinj	kontinuirano
24. Regulirati i u najvećoj mjeri smanjiti lovni pritisak u području Velike plaže i njenog zaleđa kroz evidentiranje registrovanih lovaca i sankcionisanje krivolova i prodaje u	Opština Ulcinj, UIP, MPRR, lovačka društva	kontinuirano

	skladu s mjerama navedenim u relevantnim konvencijama (CITES, AEWA, Direktiva o pticama, Bonska konvencija o migratornim vrstama), kao i domaćem zakonodavstvu		
	25. Jedan broj neuređenih staza na području Velike plaže treba klasifikovati i urediti kao turističke staze za šetnju, „birdwatching“ ili rekreativnu vožnju biciklima	Opština Ulcinj, MORT	2014. god.
	26. S obzirom na stepen degradacije Male plaže i nemogućnost restauracije, razmotriti prijedlog skidanja statusa zaštite	Opština Ulcinj, AZŽS	2014. god.
	27. Uspostaviti efikasniji sistem prevencije i zaštite od šumskih požara na ostrvu Sveti Nikola	MPPRR, MUP, MORT, AZŽS	kontinuirano
	28. Uspostavljanje lovne šeme i konsultacija s odgovornim lovačkim društvom u cilju kontrole i očuvanja ptičjeg fonda na Krnovu	Lokalna samouprava, UIP, MPPRR, lovačka društva	kontinuirano
	29. Neophodno je sprovesti koncept zoniranja Skadarskog jezera, odnosno uvesti sistem kontrolisanog kretanja ljudi, koji je u skladu s elementarnim potrebama ptičjih populacija, tj. ne ugrožava njihovo preživljavanje.	JPNP	kontinuirano
	30. Umanjiti proces dalje eutrofikacije Skadarskog jezera	MPPRR, MORT, JPNP, Opština Bar, Prijestonica Cetinje, AZŽS	kontinuirano
	31. Izraditi plan gazdovanja, upravljanja i zaštite ribljeg fonda za Skadarsko jezero kroz izradu Ribarske osnove	MPPRR, JPNP, AZŽS	kontinuirano
	32. Uspostavljanje održivog modela eksploatacije šumskog bogatstva na Ljubišnji kroz striktno pridržavanje koncesionih ugovora i intenzivniju kontrolu sječe šuma. Buduće koncesije dozvoliti samo pod uslovima održivog korišćenja šumskog fonda, tako da se može uspješno oporaviti i obnoviti od sječe.	MPPRR, Uprava za šume, UIP	kontinuirano
	33. Uspostaviti efikasniji sistem prevencije i zaštite od šumskih požara na Ljubišnji	MPPRR, Uprava za šume, MUP, MORT, AZŽS	kontinuirano
	34. Sprječavanje nekontrolisanog lova i intenzivnija kontrola na Ljubišnji	MPPRR, UIP	kontinuirano

	35. Unaprijediti zakonski okvir za zaštitu biodiverziteta i uskladiti kategorizaciju zaštićenih područja na nacionalnom nivou s IUCN kategorizacijom.	MORT	2014-2015. god.
	36. Unaprijediti sistem upravljanja zaštićenim područjima kroz određivanje upravljača za sva zaštićena područja po svim kategorijama zaštite i kroz izradu planova upravljanja za sva zaštićena područja	MORT, JPNP, JP Morsko dobro, lokalne samouprave	kontinuirano
	37. Nastaviti istraživanja flore i faune Crne Gore, u skladu sa metodologijom i praksom koja se primjenjuje u EU	AZZS, JP NP, MORT, MPRR	kontinuirano
	38. Izraditi vegetacijske karte staništa	AZZS, JP NP, MORT, MPRR, Uprava za šume	kontinuirano
	39. Obezbijediti sredstva za izradu detaljne studije potencijala i mogućnosti valorizacije prirodnih dobara u Crnoj Gori na održiv način	MORT	kontinuirano
	40. Preduzeti mjere u cilju podizanja svijesti službenika carinskih službi na svim graničnim prelazima o odredbama CITES konvencije, kao i o biljnim i životinjskim vrstama koje su obuhvaćene ovom Konvencijom kako bi se spriječilo krijumčarenje zaštićenih vrsta	Uprava carina, AZŽS, MORT	kontinuirano
	41. Pokrenuti kampanje čiji će cilj biti podizanja svijesti javnosti o značaju očuvanja i održivog korišćenja prirodnih resursa i vrijednosti biodiverziteta kao resursne osnove ekonomskog razvoja društva	MORT	kontinuirano
	1. Uključiti mjere zaštite od buke u fazu projektovanja građevinskih objekata, ugradnje akustične izolacije u stambenim objektima, postavljanje objekata tipa magacina, garaža i slično, između izvora i primaoca buke, izgradnja vertikalnih zaštitnih zidova duž saobraćajnica, horitkulturnim uređenjem pojasa duž saobraćajnica.	MORT, Lokalna samouprava, Ministarstvo saobraćaja	kontinuirano

BUKA U ŽIVOTNOJ SREDINI	2. Realizovanje akustičkog zoniranja prostora u svim opštinama, u što kraćem vremenskom periodu	Lokalne samouprave	zakonski rok- decembar 2012.- 14 opština je do sada izvršilo akustično zoniranje
	3. Kontrola nivoa buke koju emituju vozila i modernizacija javnog gradskog prevoza	Ministarstvo saobraćaja, lokalne samouprave	kontinuirano
	4. Donošenje zakonske regulative koja će regulisati nivo buke iz sistema izduvnih gasova motora s unutrašnjim sagorijevanjem	Ministarstvo saobraćaja	2014. god.
	5. Ograničenje brzine kretanja vozila	MUP, saobraćaja	Ministarstvo kontinuirano
	6. Zabrana saobraćaja za pojedine kategorije vozila i njihovo usmjeravanje na pravce manje osjetljive na buku	MUP, saobraćaja	Ministarstvo kontinuirano
	7. Postavljanje kružnih tokova. Na raskrsnicama gdje je to moguće, postaviti vremenske semafore i obezbijediti poštovanje gašenja motora za vrijeme čekanja na semaforu. Na svim raskrsnicama gdje je to moguće uvesti „zeleni talas“.	MUP, saobraćaja	Ministarstvo kontinuirano
		1. Uspostaviti mrežu od ukupno barem 5 mjernih stanica koje vrše on-line monitoring jačine apsorbovane doze γ zračenja u vazduhu, a koje bi pravilnim međusobnim rasporedom „pokrile“ cijelu teritoriju Crne Gore.	CETI, AZŽS, MORT
2. Nabavka barem jedne rezervne pumpe koja vrši uzorkovanje vazduha		CETI	2015. god.
3. Instalacija više kolektora koji uzorkuju padavine (pogotovo u regionima sa obilnim padavinama)		ZHMS	2015. god.
4. Predlaže se da se urade ponovna mjerenja radona u		CETI, AZŽS, MORT, Ministarstvo prosvjete	2013. god.

RADIOAKTIVNOST U ŽIVOTNOJ SREDINI	<p>toku 2013. god. :</p> <ul style="list-style-type: none"> - O.Š. „18. Novembar“ na Bioču (gdje je izmjerena srednja vrijednost koncentracije aktivnosti radona u 2012 bila 613 Bqm⁻³), - O.Š. „Savo Kažić“ na Barutani (gdje je izmjerena srednja vrijednost koncentracije aktivnosti radona u 2012 bila 1177 Bqm⁻³), - O.Š. „ Mahmut Lekić“ u Tuzima-Milješ (gdje je izmjerena srednja vrijednost koncentracije aktivnosti radona u 2012 bila 483 Bqm⁻³). 		
	<p>5. Predlaže se da se stanarima individualnih zgrada u kojima je uočeno prekoračenje nivoa za stare stambene objekte daju instrukcije kako mogu da utiču na smanjenje koncentracije gasa radona u njihovim prostorijama</p>	CETI, AZŽS, MORT	kontinuirano
	<p>6. Završiti realizaciju Programa izrade radonske mape Crne Gore</p>	CETI, AZŽS, MORT	novembar 2016 (IAEA tehnička pomoć 2014-2015 kroz projekat „Radon mapping in Montenegro and upgrading national system for radon protection“ - predložen u maju 2012.)
	<p>7. Povećati broj i vrstu uzoraka građevinskog materijala na kojem se vrše mjerenja koncentracije radionuklida</p>	AZŽS, MRT	2014. god-dodatna aktivnost u Programu ispitivanja sadržaja

			radioaktivnos ti u ž. sredini
	8. Povećanje broja uzoraka hrane nad kojima se vrši analiza zračenja po stanovniku unijeta ingestijom	AZŽS, MRT	2014. god- dodatna aktivnost u Programu ispitivanja sadržaja radioaktivnos ti u ž. sredini
	9. Povećanje broja i vrste uzoraka stočne hrane na kojima se vrši analiza	AZŽS, MRT	2014. god- dodatna aktivnost u Programu ispitivanja sadržaja radioaktivnos ti u ž. sredini
	10. Shodno Odluci o sistematskom ispitivanju sadržaja radionuklida u životnoj sredini („Sl. list SRJ“, br. 45/97) treba vršiti specifična mjerenja 90Sr u vazduhu, čvrstim i tečnim padavinama, rijekama, jezerima i moru, zemljištu, hrani i vodi za piće	AZŽS, MRT	2014. god- dodatna aktivnost u Programu ispitivanja sadržaja radioaktivnosti u ž. sredini